

11. Yu. Hromyko. Yntehratsyya Rossyy v Rossyyu // Kazansky federalyst.-2002, #3

12. Stenogrammа zasedanyy Evropeyskoho kluba “Yntehratsyya na post-sovet-skom prostranstve” 28 yulya 2005 h. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: www.kreml.org.

13. O. Vasylyev. Problemy transformatsiyi yntehratsiynoho ob'yednannya RF i Bilorusi. UA Foreign Affairs. 02.09.2014. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/problemi-transformatsiji-integratsionogo-objednannya-rf/>

14. O. Nemaalov. Soyuznoe hosudarstvo Rossyy y Belorussyy kak ne-evraziyskyy yntehratsyonnyy proekt. 09.2014. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://riss.ru/analytics/3012/>

15. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.regnum.ru/news/polit/1573707.html>

16. Osnovy ydeolohyy belorusskoho hosudarstva. Metodycheskye ukazanyya dlya studentov vseh spetsyal'nostey. Sostavlyately: L. Hrebennykova-Vorobeva, E. Daynyak y dr. – Mynsk, BNTU, 2011, s. 22.

17. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: http://espreso.tv/article/2014/12/24/za_scho_putin_kupuvatyme_novy_kh_quotdruziv_po_yeasesquot.

18. S. Uraalov. Ystorycheskyy smysl y polytycheskye tsely yntehratsyy Evrazyu. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://www.odnako.org/almanac/material/istoricheskiy-smisl-i-politicheskie-celi-integratsii-evrazii/comments/>.

19. Evraziyskyy soyuz: vektor samoopredelenyya y otvetstvennosti. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://newsland.com/news/detail/id/985997/>

20. http://www.eurasiamonitor.org/rus/files/245/file/Integratsionny_j_barometr_EABR_2ja_volna_Analiticheskij_doklad_rus.pdf&rct=j&rm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=gmonVYLkKuLRywOas4EQ&ved=0CCAQFjAC&usq=AFQjCNFeJfecilBpBqg5e7x2Uvn5VLH_FQ.

21. Dnistrians'kyy M. Neopolitychnyy tysk Rosiyi ta ukraiyins'ki perespektyvy / M. Dnistrians'kyy // Universam. – 2010. – № 11–12. – S. 4–7.

22. Tsentr Razumkova [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [HTTP://WWW.RAZUMKOV.ORG.UA/UKR/POLL.PHP?POLL_ID=919](http://WWW.RAZUMKOV.ORG.UA/UKR/POLL.PHP?POLL_ID=919)

23. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [HTTP://ISPP.ORG.UA/INDEX.PHP?INC=DOCS&ID=26](http://ISPP.ORG.UA/INDEX.PHP?INC=DOCS&ID=26)

24. [ELEKTRONNYI RESURS]. – REZHYM DOSTUPU: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1033.

25. S. Sylina. YePeys'kyy vybir//Dzeralo tyzhnya.-2003.-#36.-20-26 veresnya.

26. H. Perepelytsya. Reintehratsiya Ukrayiny v rosiys'ki “intehratsiyi” ob'yednannya- holovna zovnishn'opolitychna meta Rosiyi. [ELEKTRONNYI RESURS]. – REZHYM DOSTUPU: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2012/5/perep.htm>].

27. V. Putyn. Novyy yntehratsyonnyy proekt dlya Evrazyu-budushchee, kotoroe rozhaet-sya sehodnya.//Yzvestiya, 2011.-3 oktyabrya. – [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://www.izvestis.ru/news/502761#ixzz1rpsPGTyL>

28. Ukrayna v heopolytycheskom samoopredelenyy Rossyy. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://evrasia.org/article/2151>

29. A. Duhyn. Osnovy heopolytyky. Neopolytycheskoe budushchee Rossyy. – M., 1979. s.78-79.

30. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1006

Rafalskiy I. O., a candidate of historical sciences, doktorant, Institute of political and ethnonational researches, is the name of I. F. Kuras of NAN of Ukraine (Ukraine, Kyiv), rymarenk@ipend.gov.ua

Russian integration projects and their impact on Ukrainian national self-determination

The article deals with the problem of the influence of Russian integration projects to the process of Ukrainian national self-determination. It analyzed the conceptual essence of integration projects in the post-Soviet space, the basic elements and consequences of Russian integration projects.

Keywords: Ukrainian national self-determination, integration projects, self-identification of States.

Рафальский И. А., кандидат исторических наук, докторант, Институт политических и этнонациональных исследований им. И. Ф. Кураса НАН Украины (Украина, Киев), rymarenk@ipend.gov.ua

Российские интеграционные проекты и их влияние на украинское национальное самоопределение

В статье рассматриваются проблемы влияния российских интеграционных проектов на процесс украинского национального самоопределения. Проанализирована концептуальная сущность проектов интеграции на постсоветском пространстве, определены основные элементы и последствия российских проектов интеграции.

Ключевые слова: украинское национальное самоопределение, интеграционные проекты, самоидентификация государств.

* * *

УДК 327.2

Лаврук Т. П.

кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії, філософії права і юридичної психології, Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького (Україна, Івано-Франківськ)

РОСІЯ І “УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ”: ЛОГІКА СПАДКОЄМНОСТІ

Консервативність сфери геополітичних пріоритетів зумовлена незмінністю факторів географічного середовища, які лежать в основі геополітичної концептуалістики. Окремі акценти змінюються під впливом зовнішніх чинників – глобалізму, економічної динаміки та вдосконалення технологічних ресурсів, однак послідовність відповідей Росії на “українське питання” змушує переглянути навіть усталені уявлення про консерватизм. З одного боку, це істотно знижує рівень дослідницької інтриги, з іншого, – дозволяє ґрунтовно узагальнити і систематизувати закономірності геополітичних пріоритетів Росії.

Ключові слова: геополітичні пріоритети Росії, “українське питання”, спадкоємність, генезис, закономірність.

Україна прагне усвідомити себе в геополітичному просторі в контексті розвитку світової цивілізації, визначити свої пріоритети, реальні національні інтереси й виробити стратегію і тактику їх реалізації. Вирішення цих завдань передбачає вироблення науково обґрунтованої геостратегії, побудованої на прогнозуванні імовірних шляхів розвитку держави при виборі векторів розвитку [1, с. 84]. На думку американського дослідника Стівена Коена сьогодні “холодна війна” не закінчилася, як ми звикли про це думати, а просто перейшла у затяжне протистояння США та Російської Федерації, а кордони цієї війни проходять саме по українському кордону [11, с. 4]. Саме тому актуальність теми геополітичного самовизначення України є очевидною.

У 60–ті – 80–ті роки XIX століття царський уряд Росії почав впроваджувати програму підтримки галицьких москвофілів, які орієнтувалися на Росію як на геополітичну силу, спроможну об'єднати Галичину і Україну під скіпетром єдиного монарха. Чимало галичан і закарпатців стали бажаними гостями у Санкт-Петербурзі. Багато з них отримали професорські кафедри і фінансову підтримку з царської казни. В середині 70–х років XIX століття царський уряд виділив величезні на той час кошти з метою побудови у Львові російського театру. Втім, гроші москвофілами були розрадені, а театр так і залишився на рівні проекту [5, с. 55–56].

Сьогодні здається неймовірним, але лише якихось 100 років тому Західна Україна за рівнем проросійських настроїв мало чим поступалася нинішньому Донбасу, а за кількістю членів промосковських організацій навіть

випереджала сучасний АР Крим. Галицькі москвофіли до середини 80-х років XIX століття були домінуючою силою у всіх сферах громадського життя Галичини. Сьогодні це здається дивним, але тоді низовий клір греко-католицької церкви був одним з основних носіїв промосковських настроїв.

Ідеологія західноукраїнських москвофілів стояла на трьох китах: 1) Київ – центр Давньоруської державності і культури; 2) після нашестя Батия цей центр перемістився в Москву; 3) майже півтисячоліття галицькі землі були відірвані від загальноруського процесу і не розвивалися, тому таке відставання необхідно якомога швидше подолати у спосіб засвоєння передової російської культури і доповнення її місцевими галицькими особливостями.

Далі мала місце розбіжність думок. Найбільш радикальні москвофіли наполягали на повному приєднанні Галичини до Російської імперії. Помірковані відстоювали доцільність створення власного “Руської держави”. Подібний діапазон пріоритетів існував і щодо мовного питання – від педантичного перенесення в Галичину “правильної” російської мови й до створення на її базі нової мови, яка враховувала б діалектичні особливості західноукраїнського регіону [2, с. 112].

Поштовхом до розвитку галицького москвофільства була “весна народів” – революція 1848 року. Щоправда, домінуючі позиції на цих теренах із середини XIX століття отримали поляки, а москвофільство стало відповіддю на домінування шляхти. Така проросійськість ґрунтувалася передовсім на антипольській політиці Російської імперії, котра особливо загострилася після придушення Польського повстання 1863 року.

Не повинен вводити в оману термін “русин”: в Австро-Угорській імперії, а згодом і в Польщі цим словом позначали українців. Приміром, за паспортом Іван Франко і Степан Бандера були не українцями, а русинами.

На хвилі масових антипольських настроїв москвофіли очолили всі ключові українські організації і установи того часу: “Ставропігійський інститут”, “Руську бесіду”, “Народний дім”, “Галицько-руську матицю” та інші. Кредо функціонування цих установ було таким: “Краще потонути в російському морі, ніж захлинутися у польському болоті”. Дійшло до того, що від безвиході до москвофілів приєдналися навіть ті, хто з недовірою ставився до Росії.

За іронією долі, попри декларовану “антипольськість”, ледве не всі лідери й активісти москвофілів у повсякденному побуті користувалися переважно польською мовою, оскільки українська для них була мовою неосвічених селян, а російською вони майже не володіли. Між іншим, українську мову вони вважали взагалі “шкідливою” – на тій підставі, що вона нібито “заважала справі загальноруської єдності”.

У 1909 році міністерством внутрішніх справ і фінансів Російської імперії було прийняте рішення про регулярне виділення коштів для допомоги галицьким москвофілам. Щорічні перерахування в Галичину на ці потреби склали 85 тисяч рублів (60 тисяч – від міністерства внутрішніх справ і 25 тисяч – від міністерства фінансів). У 1909 році в Галичині була

заснована газета радикальних москвофілів “Прикарпатская Русь”, яка до початку Першої світової війни отримувала окрему щорічну субсидію з Петербурга в розмірі 14 тисяч рублів. В сумі всі субсидії склали 99 тисяч золотих царських рублів щорічно. Аби зрозуміти, наскільки істотною була ця сума, варто порівняти її із 233 рублями – середньорічною зарплатою кваліфікованого промислового робітника у європейській частині Росії.

Цим фінансова підтримка галицьких москвофілів не обмежувалася: час від часу надходили цільові разові виплати. Наприклад, у 1911 році відповідно до розпорядження Петра Столипіна галицьким москвофілам надійшло 11 тисяч рублів на покриття видатків, пов’язаних з виборами до Австрійського парламенту. Окрім державного фінансування москвофіли час від часу отримували пожертвування приватних осіб і організацій. Традиційно основна частина грошей розкрадалася на рівні керівництва. Не випадково у доповідній записці від 14 червня 1913 року російський консул у Львові Верховцев охарактеризував галицьких москвофілів “бридкими комісіонерами, котрі займаються інсценуванням російського руху в Галичині”.

Навіть на початку XX століття за проросійські партії на місцевих виборах віддавали свої голоси ледве не 30% українців Галичини. Щоправда, з кожним роком цей процент істотно зменшувався, і до 1914 року москвофіли хоча й проводили своїх представників у різноманітні “сейми”, однак ті депутати практично не мали впливу на рішення представницьких органів влади. Початок Першої світової війни став початком остаточного занепаду галицького москвофільства. На додаток до прогресуючого зниження рівня популярності розпочалися тотальні репресії активістів москвофільського руху і їхня депортація до концтабору Талергоф.

У 1920 році Лев Троцький визнав, що радянську владу в Україні вдалося втримати лише силою Москви, російських комуністів і Червоної Армії. Командувач більшовицьких військ Вацетіс зазначав у телеграмі до Антонова-Овсієнка: завдання, що стоять перед нами в Україні настільки масштабні, що для їхнього виконання потрібно декілька армій РРФСР. Між іншим, у лавах більшовиків до 1917 року перебувало лише 273 українці, а в липні 1918 року з 4364 членів більшовицької партії, які працювали на території України, тільки 130 назвали себе українцями: ядро КП(б)У склали росіяни і євреї. У складі ЦК КП(б)У, обраному в липні 1918 року, з 15-ти членів ЦК лише двоє були українцями. У першому радянському уряді України, призначеному в грудні 1917 року, з 24-х народних секретарів українців було шестеро, а в Раднаркомі, сформованому в березні 1919 року, українцями визнали себе 5 із 17 народних комісарів [6, с. 218].

Сил Москви для встановлення в Україні радянської влади могло б виявитись недостатньо, якби була єдність дій тих, хто декларував основною метою позитивне розв’язання “українського питання”. Микита Шаповал відверто називав стан справ після об’єднання УНР та ЗУНР двовладдям, яке мало місце в адміністративній, військовій та дипломатичній сферах. Не випадково

французький прем'єр-міністр Клемансо писав, що Галичина і Україна – це окремі явища, про які слід говорити з урахуванням цієї дійсності. Крім того слід врахувати, що УНР та ЗУНР разом контролювали лише близько чверті України. На додаток ще слід врахувати, що навіть така усічена “Соборна Україна” існувала лише декілька днів, бо вже через тиждень після 22 січня уряд УНР залишив Київ і перемістився в Вінницю. Насамкінець треба зазначити, що Акт Злуки фактично був денонсований у березні 1920 року, коли через 15 місяців після врочистого “Дня Соборності” Симон Петлюра підписав угоду з Пилсудським, віддаючи Польщі контроль над Західною Україною в обмін на ефемерну допомогу в боротьбі з більшовиками [7, с. 84].

Наступною спробою відповіді на “українське питання” був період Другої світової війни. Виправдовуючи терор на українських землях, радянський офіціоз нарікав на пронімецькі симпатії верхівки українських націоналістів. Цей факт не варто заперечувати, оскільки суто логічно оунівцям не було за що любити Польщу, з правлячим режимом якої вони боролися все свідоме життя; вони також не мали сентиментів до СРСР, який одразу після поділу Польщі з Німеччиною у вересні 1939 року розпочав масові репресії і депортації, внаслідок яких було закатовано і виселено ледве не кожного десятого мешканця Західної України. Між іншим, за жакливою іронією долі найбільших втрат зазнала КПЗУ (Комуністична партія Західної України), близько 90% членів якої були закатовані в 1940–1941 роках. І це попри те, що КПЗУ проробила величезний обсяг робіт, який істотно посприяв експансії СРСР на Західну Україну 17 вересня 1939 року [9, с. 75].

Як аргументовано зазначає Е. Вольте, “наскільки тоталітарною у 1939 році здавалася Німеччина в порівнянні з Англією та Францією, настільки ліберальною вона виявлялася для кожного, хто міг собі дозволити коректне порівняння, із ситуацією в СРСР” [8, с. 328]. Навіть гітлерівські окупанти провадили більш зважену мовну політику – зокрема, наприкінці 1941 року з Берліну окупаційній владі надійшов наказ про неприпустимість обмеження вживання усної та письмової української мови.

Причини пов'язувати своє майбутнє з війною Німеччини проти СРСР в оунівців були, оскільки всередині нацистського керівництва тривалий час паралельно існували дві стратегіями відносно майбутньої окупованої України. Автором-розробником першої був провідний ідеолог німецького нацизму Альфред Розенберг. Його план передбачав створення Української держави під контролем рейху з подальшим використанням українського фактора як протизваги російському у завойованому німцями СРСР. Відродження української державності мало відіграти роль своєрідного каталізатора національних революцій на радянській території, що прискорило б перемогу Німеччини і звело б до мінімуму вплив російського фактора на цих територіях.

Паралельно існував ще один сценарій, до послуг якого врешті-решт вдався Гітлер і його найближче оточення. Це був спрощений підхід, який абсолютно ігнорував складні тактичні схеми і дипломатичні

багатоходівки. Згідно з ним Україна – звичайний колоніальний простір, позбавлений будь-якого політичного суверенітету.

Обидва крила оунівців з тактичних міркувань намагались довести німцям свою корисність. Зокрема, бандерівці доручили своєму емісару в Берліні Ріко Ярому встановити контакти з керівництвом Вермахту з метою створення українського спецпідрозділу в складі німецької армії. Натомість мельниківське крило ОУН вийшло з ініціативою створення дивізії СС “Галичина”.

Для початку Берлін дав дозвіл на формування двох диверсійних частин Абверу – легіонів “Нахтігаль” та “Роланд”, які входили до складу бранденбурзького напрямку німецької розвідки. Особовий склад “Нахтігалью” складав 700 осіб (в основному бандерівців). Роман Шухевич мав статус помічника командирів “Нахтігалью” обер-лейтенантів Д. Герцнера та Т. Оберлендера. Легіон пройшов вишкіл на абверівській базі в м. Нойхаммер. “Роланд”, який формувався з представників націоналістичних організацій різних напрямків, дислокувався у м. Зауберсдорф, що неподалік Відня.

Паралельно з абверівськими легіонами навесні 1941 року були створені так звані похідні групи ОУН. На думку німецького командування, вони мали виконувати роль допоміжного окупаційного апарату, покликаного опосередковувати зв'язок між окупаційною владою та українським населенням. Натомість оунівці пов'язували з похідними групами власні плани на майбутнє: вони розраховували, що участь у цих підрозділах легітимізує можливість політичної діяльності, агітації і пропаганди, а також відведе від їхньої діяльності загрозу з боку гестапо. Крім того, це відкривало можливість якомога швидше потрапити в Україну і одразу після просування фронту на схід політично заволодіти територією. Однак, як невдовзі з'ясувалося, німці не збиралися дозволяти оунівцям скористатися плодами своїх перемог.

За тиждень до початку німецько-радянської війни ОУН(б) підготувала для офіційного Берліну меморандум, який з невідомих причин потрапив у рейхсканцелярію лише на другий день після німецького нападу на СРСР. Оскільки Німеччина не встигла ніяк відреагувати на цей документ, то в його ініціаторів виникла ілюзія підтримки змістовної частини, в якій, зокрема, йшлося про те, що позитивне розв'язання української проблеми відповідає не лише українським інтересам, а й стратегічним інтересам Німеччини.

Таким чином, 30 червня 1941 року ОУН(б) проголосила в окупованому німцями Львові відновлення української незалежності. Від німців на Установчих зборах були присутні майор Айнкерт і представник Розенберга в групі армій “Південь” капітан Ганс Кох. Їхня присутність, на думку бандерівців, мала пом'якшити ставлення офіційного Берліна до “Акту 30 червня”. Однак Кох після оприлюднення Декрету про призначення Ярослава Стецька главою уряду у своєму “вітальному слові” попередив, що “українці не повинні займатися політикою, яка є прерогативою лише Гітлера”.

Через кілька днів Степан Бандера і Ярослав Стецько були арештовані в Кракові. Пояснюючи мотив арешту, заступник держсекретаря Кундт розставив всі крапки над “і”: по-перше, фіюрер – єдиний, хто наділений

повноваженнями здійснювати політичне керівництво, а жодні “доброзичливі стратеги” не можуть обмежувати його політичний ресурс; по-друге, навіть якщо українці вважають себе союзниками Німеччини, то з точки зору Німеччини вони є не союзниками, а лише об’єктами радянської території, завойованої німецьким воєнним генієм, німецькою зброєю, німецькою кров’ю.

“Отаман Бульба”–Боровець активну антирадянську діяльність розпочав на Волині в 1940 році. Він створював повстанські загони і вчиняв диверсійні акти проти Червоної Армії, збирав детальну інформацію про оборонні споруди більшовиків, вів агітацію проти мобілізації українців до Червоної Армії. Вже влітку 1941 року підрозділи Боровця здійснили масштабні диверсійні акти на Житомирщині, Київщині та Чернігівщині. У 1942 році Боровцем була створена Українська Повстанська Армія – Поліська Січ. У містечку Сарни він організував поліцейську школу, яка за функціональною спрямованістю мала ознаки спеціального карального підрозділу.

Втім, після того, як на прохання Боровця до абверівського командування щодо прийняття його загонів на воєнно–продовольче забезпечення німці відповіли відмовою, активність “бульбівців” пішла на спад: частина перейшла на службу в німецько–українську поліцію, а решта розійшлася по хатах. Але як тільки в тилу німців на півночі України і на півдні Білорусі радянські спецслужби організували потужний партизанський рух, Абвер згадав про підрозділи Боровця, якому було запропоновано створити спеціальний поліцейський загін, що буде повністю забезпечений гітлерівцями і вестиме боротьбу виключно з радянськими партизанами.

Натомість Боровець запропонував Абверу розлогий “План боротьби з більшовицькими партизанами, сконцентрованими в поліській котловині по лінії Брест–Мінськ–Гомель–Житомир”. За версією Боровця, в цьому районі кількість радянських партизан на той час складала 17–20 тисяч чоловік. Відтак, ліквідація такої сили потребувала більш як двократної переваги у живій силі і хоча б аналогічного партизанам озброєння. Ліквідація партизанського руху мала закріплюватися шляхом насадження на вказаній території сильних гарнізонів як засобів недопущення нових десантів.

Німці погодилися з Боровцем і озброїли декілька тисяч членів УПА. Що стосується легіонів “Нахтігаль” та “Роланд”, то після переформування на їхній основі було створено каральний батальйон, який було перекинуто для боротьби з партизанами Білорусі в розпорядження есесівського корпусу фон ден Баха–Залевського. В цьому підрозділі проходив службу гауптман Роман Шухевич. У березні 1943 року батальйон було розформовано, внаслідок чого абсолютна більшість його особового складу влилася в структури УПА.

У липні 1943 року Боровець зі своїм найближчим оточенням оприлюднив про принципове розмежування з бандерівською верхівкою, яка нібито узурпувала владу в УПА. Він перейменував свої загони в Українську Народну Революційну Армію (УНРА). Протягом року між УПА та УНРА точилася збройна боротьба, яка закінчилася фактичним знищенням бойових підрозділів “бульбівців”. Сам же Боровець

остаточно перейшов на службу до німців і до кінця війни перебував на балансі розвідувально–диверсійного центру “Зондерштаб–Р” (структури, яка спеціалізувалася на російському напрямку).

Не можна замовчувати той факт, що “український самостійницький рух виявляв жорстокість не лише щодо ідеологічних противників, а й до соратників і пересічних співвітчизників у разі порушення ними наказів, інструкцій та директив ОУН. Коли Т. Бульба–Боровець відмовився визнати політичну платформу ОУН(б), починаючи із середини серпня 1942 року Служба безпеки ОУН(б) та вояки бандерівської УПА почали розстрілювати всіх “бульбівців” та “мельниківців”, які не бажали об’єднатися в УПА під прапором С. Бендери. Така позиція лідерів ОУН(б), жорстка боротьба зі своїми соратниками по партії, особливо на початковому етапі війни, шкодила боротьбі за українську державність, послаблювала ідеологічний вплив на населення.

В умовах гітлерівської окупації і протистояння різних політичних сил ОУН(б) обрала шлях непримиренної, безкомпромісної боротьби. Прикладом може слугувати діяльність Д. Витовського (псевдо – “Зміюка”), який у листопаді 1943 року очолював польову жандармерію 4–го військового округу УПА. Його підрозділ провадив слідство над дезертирами УПА. Тільки з листопада 1944 по травень 1945 років за наказом Витовського було розстріляно 263 вояки УПА. Сам комендант розстріляв 14 старшин. До відома українського населення у липні 1944 року було доведено наказ Р. Шухевича про те, що “всіх, хто буде запримічений у зв’язках з НКВС, стане злісним ворогом УПА, таких зрадників СБ буде четвертувати, вішати, не жалюючи при цьому ні їхніх дітей, ні батьків”. По групі УПА “Північ” було наказано агітаторів і пропагандистів “ворожих ідей” розстрілювати і катувати в присутності населення” [10, с. 376–377].

Після захоплення за допомогою агентурно–бойових груп КДБ останніх лідерів підпілля ОУН В. Галдаси (11 липня 1953 року) та В. Кука (23 травня 1954 року) “організований антирадянський рух опору остаточно припинив існування, розпавшись на поодинокі локальні групи. На серпень 1954 року було обраховано і діяло близько 70 нелегалів ОУН. Серед останніх учасників підпілля були співробітники Служби безпеки ОУН. 17 травня 1954 року у Станіславській області при затриманні застрелився референт СБ Карпатського краю полковник М. Твердохліб, 8 травня 1955 року було захоплено референта СБ Надвірнянського районного проводу М. Зеленчука. На межі Львівської та Дрогобицької областей діяла група колишнього коменданта боївки СБ М. Гнатіва. 16 серпня 1955 року у селі Басівка Пустомитівського району Львівської області його було вбито у перестрілці, а учасників групи захоплено. 2 жовтня 1955 року у селі Комарово Колківського району Волинської області завербований КДБ бойовик “Борис” вбив провідника “Рижого”, його охоронець “Моряк” при здачі видав три бідони документів підпілля Волині. Загалом у 1955–1956 роках було вбито три та захоплено 20 нелегалів ОУН.

Останній спалах антиурядового терору припав на 1956–1957 роки. Колишні учасники ОУН та УПА, що повертались з місць позбавлення волі, здійснили 39

вбивств і замахів на вбивство (15 загиблих), 506 актів побиття і 325 погроз щодо активістів та свідків у кримінальних справах. Лише 1956 року на Західній Україні у населення та з кріювок вилучили 6 гармат, 3 міномети, 37 кулеметів, 172 автомати, 756 гвинтівок, 1122 пістолети, 346 гранат, 180 кг вибухівки, понад 56 тисяч снарядів, мін, авіабомб. Навіть у 1961–1962 роках у регіоні конфіскували 5 тисяч одиниць зброї та 1200 мисливських рушниць.

Останню групу з трьох озброєних нелегалів ОУН “Петра” (П. Пасічного) ліквідували 14 квітня 1960 року під час оперативно-військової операції поблизу хутора Лози Підгасцького району Тернопільської області. За статистичними даними КДБ УРСР, 1972 року тільки в Україні проживало 32 тисячі учасників руху ОУН та УПА і “активних посібників”, близько 40% з яких “залишаються на ворожих позиціях”, встановлюють зв’язки з учасниками руху “шестидесятників” (за станом на серпень 1981 року КДБ УРСР тримав у полі зору понад 75 тисяч колишніх повстанців)” [3, с. 122–123].

За підрахунками відомого українського дослідника історії ОУН–УПА В. Кучера, кількість оунівських повстанців на території Західної України в 1944–1945 роках складала близько 300 тисяч осіб. Українське підпілля за весь період партизанської боротьби вчинило 14424 акції, в результаті яких загинуло 30676 військовослужбовців, радянських і партійних працівників, господарників і вчителів. Втрати підпілля за цей період склали 155 108 чоловік, з них у східних областях – 1746. З повинною прийшло 76 753 особи. За період 1943–1956 років радянською владою було арештовано 103 866 чоловік. Впродовж 1944–1952 років із Західної України було депортовано понад 203 тисячі осіб.

Тим, хто вивчав історію партизанського руху за тенденційними мемуарами керівників партизанських з’єднань, і гадки не мають про темний бік діяльності партизан – грабунки, розбої, насильство над мирними мешканцями, п’янки, чвари між командирами загонів і чимало іншого. Появою справжнього цунами партизанських мемуарів тиражами у 100 і навіть 200 тисяч примірників радянське суспільство зобов’язане Хрущову. Саме після його приходу до влади книжкові полиці ломилися від творів, в яких колишні партизанські командири змальовували свої “подвиги” в роки Вітчизняної війни. Втім, у цих мемуарах не було ні слова правди про два ключових для радянської пропаганди аспекти – рівень доброзичливості місцевого населення і підтримку ним бандерівців, бульбівців та мельниківців. Коли ж архіви закриті, а місце опонента пустує, то можна “дописатися” до того, що “награбовані капітали Бандера вміщав на своє ім’я у швейцарський банк” (так стверджував Медведев у книзі “Сильні духом”). “Мемуарам” подібного рівня байдуже, що Степан Бандера не міг класти гроші в жоден банк з однієї простої причини – з початку липня 1941–го року він знаходився в німецькому концтаборі “Заксенхаузен” за проголошення Української держави 30 червня 1941 року у Львові.

Одним з основних звинувачень радянського офіціозу на адресу українського самостійницького руху часів Другої світової війни була участь українців у військах

СС. При цьому на периферії уваги чомусь завжди залишався той беззаперечний факт, що на боці Гітлера воювали також російські військові формування, найпотужнішим з-поміж яких була РОА – (Русская освободительная армия), керована колишнім генерал-лейтенантом РККА А. Власовим. “Симптоматично, що на боці Німеччини і СРСР воювала приблизно однакова кількість представників балтійських народів. Зокрема, у військах СС та в Червоній армії було по одному Латиському корпусу з двох дивізій. Спроби створення національних урядів Литви, Латвії та Естонії в 1941 році нацисти жорстко придушили, а національні гасла почали проголошувати лише наприкінці війни з тактичною метою – використання мобілізаційного потенціалу підкорених народів. Нюрнберзький трибунал засудив СС як злочинну організацію, але добровольці військ СС з “ненімецьких” народів есесівцями не стали – їм у цьому відмовив сам рейхсфюрер СС Генріх Гімлер. “Ми не дозволимо неарійцям носити дороге для нас звання СС-ман”, – сказав він, дозволивши тим самим західним союзникам СРСР не видавати НКВС полонених балтійських добровольців” [4, с. 21].

Рішення про формування есесівських частин з населення окупованих гітлерівцями країн було прийняте Гітлером 18 грудня 1942 року. Фюрер погодився з ідеєю Гімлера про доцільність створення загальноєвропейських військ СС. Спочатку були створені есесівські частини з данців та фламандців, голландців та валлонів, босняків та арабів, а згодом – з латишів, естонців та українців. Гітлер дав дозвіл на формування 14-ої дивізії “Галичина” у квітні 1943 року. Українську молодь поповнювала лави дивізії насамперед тому, що це давало шанс зі зброєю в руках боротися з радянською владою і відвоювати державну незалежність.

Перед “Галичиною” було поставлене завдання забезпечити впорядкований відступ 13-го армійського корпусу Вермахту, убезпечити його від переслідування радянських військ. Із цим завданням дивізійники впералися, однак в районі міста Броди в Львівщині вони опинилися в оточенні, були розчленовані танковими підрозділами Червоної Армії на декілька частин і зазнали жахливих втрат: впродовж двох тижнів загинув майже весь особових склад – за різними даними з 11 тисяч залишилося від 500 до 3000 бійців. У “Галичину” було здійснено терміновий набір українських поліцейських, колишніх старост та інших чиновників німецької адміністрації. До складу дивізії влився батальйон “Нахтігаль”, а також “Український легіон самооборони” під командуванням Теодора Дака, сформований з підрозділів, що брали участь у каральних операціях проти Варшавського повстання.

Поповнивши дивізію живою силою і технікою, німці кинули її в серпні 1944 року на придушення Словацького національного повстання. Тут успіхи дивізійників були вагомішими: було знищено декілька тисяч словацьких прокомуністичних елементів. У січні 1945 року СС “Галичина” була перекинута в Югославію, де брала участь у каральних експедиціях проти Народно-визвольної армії (НОА). Протидіючи переважаючим силам противника, дивізія зазнала значних втрат. Її залишки були змушені відступити на

північ – в Австрію, де в повному складі склали зброю перед англійськими військами.

У 1947 році дивізія СС “Галичина” загальною чисельністю близько 8 тисяч чоловік була репатрійована у Великобританію за рішенням парламенту цієї країни і тодішнього прем’єр-міністра Клементя Етлі. Антон Севенюк виявився єдиною особою з–поміж дивізійників, яка була засуджена за військові злочини у Великобританії. Попри пресинг потужного єврейського лобі США, ні Великобританія, ні офіційний Вашингтон не виявляли ентузіазму в напрямку “притягнення до кримінальної відповідальності осіб, запламованих у каральних операціях і масових розстрілах”.

Причина цього доволі тривіальна: офіційні кола і особливо спецслужби Великобританії та США були зацікавлені в існуванні союзницької сили в особі дивізійників, яка слугувала джерело цінної інформації і яку можна оперативним чином використати для ефективної підривної діяльності проти СРСР у складі диверсійних та інших груп. Крім того, сам прецедент переслідувань вкрай негативно позначився б на репутації Великобританії та США, викликавши підозру в спроможності цих країн чітко ієрархізувати систему національних інтересів. Це був би надзвичайно болісний удар по амбіціях держав, котрі позиціонували себе як *super power*.

Список використаних джерел

1. Валецький О. Л., Гончар М. М. Структура геополітичних інтересів України. – К.: НІСД, 1995. – 99 с.
2. Василенко І. А. Диалог цивилизаций: социокультурные проблемы политического партнерства. – М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 272 с.
3. Веденев Д. Структури безпеки українських націонал-патріотичних організацій (перша половина 1950-х – початок 1960-х рр.) // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали 2-ї всеукраїнської наукової конференції, м. Київ, 30–31 жовтня 2006. р. – К.: Зовнішторгвидав, 2007. – С.121–128.
4. Коментарі. – 16 квітня 2010 р.
5. Деменко О. Українська геополітика XXI ст.: євроазійство чи євроінтеграція // Людина і політика. – 2004. – №1. – С.54–61.
6. Кухта Б. А. З історії української політичної думки: Навч. посіб. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
7. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. – К.: Текст, 2003. – 600 с.
8. Нольте Э. Европейская гражданская война (1917–1945): национал-социализм и большевизм. – М.: Прогресс, 2003. – 418 с.
9. Самойлов Ф. Російський лібералізм та українське питання // Розбудова держави. – 1998. – №11–12. – С.74–80.
10. Шайкан В., Шайкан В. Идеологичні рудименти і український національно-визвольний рух // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали 2-ї всеукраїнської наукової конференції, м. Київ, 30–31 жовтня 2006. р. – К.: Зовнішторгвидав, 2007. – С.372–384.
11. Stephen F. Cohen. The New American Cold War, The New American Cold War // <http://www.thenation.com/doc/20060710/cohen>.

References

1. Valevskiy O. L., Gonchar M. M. Struktura geopolitichnih interesiv Ukraini. – K.: NISD, 1995. – 99 s.
2. Vasilenko I. A. Dialog tsivilizatsiy: sotsiokulturnye problemy politicheskogo partnerstva. – M.: Editorial URSS, 1999. – 272 s.
3. Vedenev D. Strukturi bezpeki ukraïnskikh natsional-patriotichnih organizatsiy (persha polovina 1950-h – pochatok 1960-h rr.) // Druga svitova vïyna i dolya narodiv Ukraini: Materiali 2-yi vseukraïnskoyi naukovoyi konferentsiyi, m. Kyïv, 30–31 zhovtnya 2006. r. – K.: Zovnishtorgvidav, 2007. – S.121–128.
4. Komentari. – 16 kvitnya 2010 r.
5. Demenko O. Ukrainiska geopolitika XXI st.: evroaziystvo chi evrointegratsiya // Lyudina i politika. – 2004. – №1. – S.54–61.

6. Kuhta B. A. Z istoriyi ukraïnskoyi politichnoyi dumki: Navch. posib. – K.: Geneza, 1994. – 368 s.

7. Lipkan V. A. Teoretichni osnovi ta elementi natsionalnoyi bezpeki Ukraini. – K.: Tekst, 2003. – 600 s.

8. Nolte E. Evropeyskaya grazhdanskaya voyna (1917–1945): natsional-sotsializm i bolshevizm. – M.: Progress, 2003. – 418 s.

9. Samoylov F. Rosiyskiy liberalizm ta ukraïnske pitannya // Rozbudova derzhavi. – 1998. – №11–12. – S.74–80.

10. Shaykan V., Shaykan V. Ideologichni rudimenti i ukraïnskiy natsionalno-vizvolniy ruh // Druga svitova vïyna i dolya narodiv Ukraini: Materiali 2-yi vseukraïnskoyi naukovoyi konferentsiyi, m. Kyïv, 30–31 zhovtnya 2006. r. – K.: Zovnishtorgvidav, 2007. – S.372–384.

11. Stephen F. Cohen. The New American Cold War, The New American Cold War // <http://www.thenation.com/doc/20060710/cohen>.

Lavruk T. P., candidate of political science, assistant professor of philosophy, philosophy of law and legal psychology, Ivano-Frankivsk University of Law named King Daniil Galitsky (Ukraine, Ivano-Frankivsk)

Russia and the “Ukrainian question”: the logic of continuity

Conservativeness in the area of geopolitical priorities is caused by factors of invariability of geographical environment underlying geopolitical conceptualism. Some accents are changing under the influence of external factors – globalization, economic dynamism and improvement of technological resources, but the sequence of Russian answers to the “Ukrainian question” makes us to revise the established notions on conservatism. On the one hand, it significantly reduces the research plot and on the other – it allows thoroughly compile and organize patterns of geopolitical priorities of Russian.

Keywords: *geopolitical priorities of Russia, the “Ukrainian question”, continuity, genesis, pattern.*

Лаврук Т. П., кандидат политических наук, доцент кафедры философии, философии права и юридической психологии, Ивано-Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого (Украина, Ивано-Франковск)

Россия и “украинский вопрос”: логика преемственности

Консервативность сферы геополитических приоритетов обусловлена неизменностью факторов географической среды, которые лежат в основе геополитической концептуалистики. Отдельные акценты меняются под влиянием внешних факторов – глобализма, экономической динамики и совершенствование технологических ресурсов, однако последовательность ответов России на “украинский вопрос” заставляет пересмотреть даже устоявшиеся представления о консерватизме. С одной стороны, это существенно снижает уровень исследовательской интриги, с другой, – позволяет основательно обобщить и систематизировать закономерности геополитических приоритетов России.

Ключевые слова: *геополитические приоритеты России, “украинский вопрос”, преемственность, генезис, закономерность.*

* * *

УДК 327.7:341.1/215.2

Кальцева С. І.

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, Запорізький національний університет (Україна, Запоріжжя), kalsviv@gmail.com

РЕГИОНАЛЬНІ СТРУКТУРИ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ–МІГРАНТІВ ТА ЇХ РОЛЬ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Розглядається питання щодо захисту прав працівників–мігрантів міжнародними інституціями. Незважаючи на всі недоліки, судовою системою захисту соціальних прав й інтересів працівників–мігрантів є найефективнішим механізмом відновлення порушених прав.

Аналізується діяльність в цьому напрямку Європейського суду з прав людини, Суду ЄС, Міжамериканського суду з прав людини, Африканської комісії з прав людини і народів та Африканського суду з прав людини та народів. Системою захисту прав працівників–мігрантів у межах РЕ та ЄС існують паралельно, доповнюючи, але не заміщуючи одна одну. Причому Суд ЄС шляхом винесення преюдиційних ухвал більше уваги приділяє саме захисту соціальних прав працівників–мігрантів, а Європейський суд з прав людини, переважно, забезпечує захист політичних й особистих прав людини в регіоні. Американська система захисту різниться з європейською тим, що прямого звернення до Міжамериканського суду з прав людини процедура не передбачає. Африканський суд з прав людини та народів – аналог Європейського суду з прав людини.